

Elżbieta Tołwińska-Królikowska

Jak rozwijać kompetencje kluczowe w szkołach podstawowych – projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”

Na terenie województwa mazowieckiego 14 małych wiejskich szkół podstawowych uczestniczy w realizacji unijnego projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”. Projekt, współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.3.4, zwyciężył w konkursie Ministerstwa Edukacji Narodowej „Ponadregionalne programy rozwijania umiejętności uczniów w zakresie kompetencji kluczowych, ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematyczno-przyrodniczych, technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), języków obcych, przedsiębiorczości”.

Projekt jest realizowany przez organizację pozarządową – Federację Inicjatyw Oświatowych z Warszawy – która otrzymała nań środki z Ministerstwa Edukacji Narodowej w ramach POKL Poddziałanie 3.3.4 „Modernizacja treści i metod kształcenia”. Głównym celem projektu jest rozwinięcie u uczniów klas I-VI wybranych trzech kompetencji kluczowych:

- matematycznych i podstawowych kompetencji naukowo-technicznych,
- społecznych i obywatelskich,
- umiejętności uczenia się.

Geneza projektu

Federacja Inicjatyw Oświatowych od ponad 11 lat wspiera społeczności lokalne ratujące swoje małe wiejskie szkoły przed likwidacją, a potem podejmujące trud ich prowadzenia przez lokalne stowarzyszenia założone w tym celu przez rodziców. Takie szkoły nazywamy Małymi Szkołami i pod tą nieformalną nazwą stały się one trwałym elementem systemu edukacji – jest ich w Polsce ponad 200. Obecnie nadal wiele szkół wiejskich jest zagrożonych likwidacją.

Uważamy, że z zamknięciem szkoły wieś traci nie tylko często jedyną placówkę edukacji, kultury, sportu, miejsce wspierania rozwoju lokalnego, ale traci również część swojej tożsamości.

Powszechnie funkcjonuje opinia, że poziom nauczania w małej wiejskiej szkole jest niski oraz że prowadzenie zajęć w klasach łączonych to anachronizm. Nic bardziej mylnego! Taki model edukacji funkcjonuje w wielu krajach Europy, łącznie z Finlandią – od dawna liderem rankingu międzynarodowych badań umiejętności uczniów PISA.

Szkoły o niewielkiej liczbie uczniów są bardziej bezpieczne, zapewniają indywidualizację pracy, umożliwiają stały kontakt z rodziną dziecka, klasy łączone sprzyjają stosowaniu metod aktywizujących ze szczególnym uwzględnieniem metody projektu.

Dlatego uznaliśmy, że konkurs ogłoszony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej daje

szczególnością okazję wsparcia edukacji w Małych Szkołach i przekonania opinii publicznej, władz oświatowych i samorządowych, że takie placówki mogą oferować edukację na najwyższym poziomie.

Adresaci projektu

Bezpośrednimi beneficjentami projektu są uczniowie klas I-VI małych wiejskich szkół podstawowych, prowadzonych przez lokalne stowarzyszenia rozwoju wsi, samorządy gminne i inne podmioty. Pośrednio adresatami działań są również dyrektorzy i nauczyciele.

W projekcie bierze udział 110 szkół z 9 województw, w tym 36 szkół większych (od 71 do 110 uczniów) i 74 szkoły mniejsze (do 70 uczniów). Razem daje to prawie 7 tys. uczniów i ponad 500 nauczycieli z 9 województw objętych działaniami projektowymi.

Założenia edukacyjne projektu

Za programem edukacyjnym realizowanym w projekcie stoi przekonanie o konieczności zaproponowania małym szkołom oferty uwzględniającej ich specyfikę. W procesie nauczania/uczenia się powinno się świadomie wykorzystywać zalety pracy z klasami łączonymi (w grupach zróżnicowanych wiekowo) i umożliwiać uczniom pracę grupową. Uznaliśmy, że najlepszą metodą pracy dydaktycznej będą projekty edukacyjne realizowane w grupach złożonych z uczniów kl. I-III lub IV-VI. Wspólna praca uczniów w różnym wieku (trzy roczniki w grupie) powoduje integrację społeczności szkolnej, rozwój umiejętności społecznych, okazję do uczenia się dzieci młodszych od starszych.

Autorzy projektu uznali, że dla małych wiejskich szkół szczególnie ważne będzie wdrażanie takich działań edukacyjnych, które pozwolą uczniom na poznanie swojego środowiska – społecznego i przyrodniczego, zwiększenie identyfikacji z nim i budowanie poczucia dumy z miejsca pochodzenia. Podczas realizacji projektów uczniowie mają nie tylko poznawać, ale i zmieniać świat wokół siebie.

Rozwój kompetencji społecznych i obywatelskich oraz matematyczno-przyrodniczych jest zapewniony poprzez realizację przygotowanych scenariuszy zajęć, które jednak nauczyciel musi adaptować do swoich warunków pracy. Rozwój

tych dwu kompetencji jest wspierany poprzez ocenianie kształtujące rozwijające trzecią kompetencję kluczową – umiejętność uczenia się.

W toku realizacji projektów edukacyjnych uczniowie rozwijają również umiejętności stosowania TIK – poszukują niezbędnych informacji w Internecie, opracowują publikacje, wizytówki, prezentacje itp., posługując się programami komputerowymi. Uczniowie uczą się też obsługiwać sprzęt techniczny: kamery, aparaty fotograficzne, dyktafony itp.

Zależy nam bardzo na wypracowaniu modelu małej wiejskiej szkoły pracującej metodą projektu edukacyjnego, wykorzystującej zalety klas łączonych do rozwijania kompetencji społecznych uczniów i umiejętności pracy grupowej, realizującej zadania dydaktyczne w ścisłym kontakcie z rodzicami i środowiskiem lokalnym, rozbudzającej zainteresowanie uczniów zagadnieniami naukowymi.

Marzymy o tym, aby małe wiejskie szkoły dały sobie wsparcie, tworząc sieć współpracy takich placówek na terenie województwa i kraju.

Chcemy zbudować szkolny ruch naukowy Małych Szkół. W toku realizacji projektu oferujemy uczniom udział w Letnich Obozach Naukowych oraz Letnich Szkołach Odkrywców; będziemy certyfikować szkoły promujące ruch naukowy.

Działania realizowane w projekcie

Pakiety metodyczne – scenariusze projektów edukacyjnych

Powstały 4 autorskie pakiety materiałów metodycznych, zawierające scenariusze projektów edukacyjnych pomocnych nauczycielom we wsparciu rozwoju kompetencji kluczowych uczniów:

- pakiet scenariuszy dotyczących rozwijania kompetencji matematycznych i naukowo-technicznych dla uczniów kl. I-III (5 scenariuszy 16-godzinnych projektów edukacyjnych × 3 lata),
- pakiet scenariuszy dotyczących rozwijania kompetencji matematycznych i naukowo-technicznych (4 scenariusze 20-godzinnych projektów edukacyjnych × 3 lata),
- pakiet scenariuszy dotyczących rozwijania kompetencji społeczno-obywatelskich dla uczniów kl. I-III (5 scenariuszy 16-godzinnych projektów edukacyjnych × 3 lata),

- pakiet scenariuszy dotyczących rozwijania kompetencji społeczno-obywatelskich dla uczniów kl. IV-VI (4 scenariusze 20-godzinnych projektów edukacyjnych × 3 lata).

Elementem każdego ze scenariuszy jest ocenianie kształtujące wspierające rozwój umiejętności uczenia się. Przygotowany zestaw scenariuszy obejmuje 3 lata pracy dydaktycznej. Materiały te powstały w wyniku prac dwóch grup autorskich złożonych ze specjalistów – dydaktyków, nauczycieli konsultantów z placówek doskonalenia nauczycieli i doświadczonych praktyków z organizacji pozarządowych.

Scenariusze projektów edukacyjnych są zbudowane tak, aby uczniowie uczyli się ciekawych dla nich zagadnień w atrakcyjny sposób, aby jednocześnie zdobywali i rozwijali umiejętności planowania swojej pracy, poszukiwania potrzebnych informacji w różnych źródłach, realizowania zadań zespołowych, dokonywania oceny uzyskanych efektów, prezentowania ich szerszemu gronu, wyciągania wniosków na przyszłość.

Wykorzystanie Internetu

Ważną rolę w projekcie pełni Internet – strona www.malazskola.pl oraz platforma edukacyjna Moodle. Na stronie internetowej są umieszczane informacje o projekcie dostępne dla wszystkich zainteresowanych: informacje o aktualnych działaniach, prezentacja wybranych efektów pracy uczniów i osiągnięć Małych Szkół.

Platforma edukacyjna jest miejscem komunikacji realizatorów projektu z uczestnikami oraz samych nauczycieli (ponad 500 osób) i zawiera: fora dyskusyjne grup nauczycieli prowadzących projekty i dyrektorów szkół, czaty z ekspertami, sprawozdania i dokumentację zadań, ważne dla realizacji projektu dokumenty, informacje o osiągnięciach uczniów i szkół.

Realizacja projektów wspierających wybrane kompetencje kluczowe

Projekty edukacyjne są realizowane przez nauczycieli podczas planowych zajęć lekcyjnych (1/4 czasu przeznaczonego na każdy projekt) oraz zajęć dodatkowych (3/4 czasu przeznaczonego na każdy projekt).

Nauczyciele otrzymują wynagrodzenie po przedstawieniu dzienników i sprawozdań z przeprowadzenia zajęć dodatkowych, rozliczając się

z wykonanej pracy: przeprowadzenia 5 projektów edukacyjnych w kl. I-III lub 4 projektów w kl. IV-VI rocznie.

Podczas realizacji projektów nauczyciele są wspierani przez specjalistów poprzez czaty internetowe, doradztwo mailowe i informacje zwrotne do sprawozdań. Szkołom przekazywane są poradniki metodyczne.

Szkoły uczestniczące w projekcie otrzymują pomoce dydaktyczne do realizacji projektów matematycznych i naukowo-technicznych oraz społeczno-obywatelskich: cyfrową kamerę i aparat fotograficzny, rzutnik multimedialny, laptop, dyktafony, lornetki, lupy, stacje pogody, chusty animacyjne itp.

Projekty rozwijające kompetencje społeczne i obywatelskie realizowane w roku szkolnym 2010/11 dotyczyły:

- poszukiwania przez uczniów skarbów ważnych dla mieszkańców ich wsi i wykonania ich mapy,
- ustalenia reguł obowiązujących w szkole i ich promocji,
- poznania zabaw dzieci z całego świata i zorganizowania imprezy dla przedszkolaków powiązanej z ich nauką,
- wdrożenia w szkole narzędzi dialogu społecznego – badania opinii, konsultacji uczniów z dyrekcją,
- debaty o szkolnych sprawach,
- demokratycznych wyborów władz samorządu uczniowskiego,
- poznania zasad działania mediów i wydania szkolnej gazetki.

Podczas tych działań uczniowie rozwijali umiejętność argumentowania, współpracy, prezentacji, a efekty działań przedstawiali rodzicom, mieszkańcom wsi, sołtysom, radnym, lokalnym ekspertom. Podczas badania okolicy, prowadzenia wywiadów, tworzenia dokumentacji korzystali z kamer, aparatów fotograficznych i dyktafonów.

Ubiegłoroczne projekty rozwijające kompetencje matematyczno-przyrodnicze związane były z:

- poznawaniem różnych dźwięków i ich wpływu na nasz słuch oraz budową instrumentów do szkolnej orkiestry,
- zaprojektowaniem, wykonaniem i organizacją rewii mody ekologicznych mundurków,
- zebraniem we wsi przepisów regionalnych, ich opracowaniem i wykonaniem potraw zgodnie z nimi,
- wyszukaniem i opisaniem skarbów przyrodniczych w swojej okolicy,

- poznaniem zasad rządzących pogodą i badaniem jej, często za pomocą własnoręcznie skonstruowanych przyrządów meteorologicznych,
- badaniem zużycia w szkole i w domach wody, poznaniem jej znaczenia i organizacją w środowisku lokalnym kampanii na rzecz jej oszczędzania,
- poznaniem ziół leczniczych rosnących w okolicy, zebraniem ich, przetworzeniem i dystrybucją,
- analizą wytwarzanych odpadów i sposobów, w jaki mieszkańcy wsi się ich pozbywają – za projektowaniem odnośnych działań edukacyjnych,
- poznaniem i zgromadzeniem dawnych i obecnie używanych urządzeń domowych.

Podczas realizacji tych działań uczniowie mieli wiele okazji do stosowania matematyki w codziennych sytuacjach: poznawali i stosowali różne miary, odważali, obliczali zawartość procentową, tworzyli wykresy obrazujące zebrane dane, obliczali proporcje – a wszystko to w atmosferze zabawy. Podczas badań terenowych korzystali też z otrzymanych pomocy dydaktycznych: lornetek, lup, mikroskopów, cyfrowych stacji pogody, atlasów roślin i zwierząt.

Badanie kompetencji uczniów

Trzykrotnie w trakcie realizacji projektu Instytut Badania Kompetencji z Wałbrzycha przeprowadzi podłużne badania rozwijanych w projekcie kompetencji uczniów z 50 szkół uczestniczących w projekcie oraz badanie uczniów z grupy kontrolnej (20 małych wiejskich szkół spoza projektu). Badania obejmują test kompetencji wymaganych w podstawie programowej szkoły podstawowej oraz przygotowany specjalnie na użytek projektu dodatkowy test, którym badany jest przyrost kompetencji kluczowych rozwijanych w projekcie a niezawartych w podstawie programowej. W 2011 roku przeprowadzono pierwsze badanie, które będzie punktem odniesienia dla dwóch kolejnych.

Wsparcie Szkolnych Zespołów Projektowych

W każdej Małej Szkole uczestniczącej w projekcie działa 5-osobowy Szkolny Zespół Projektowy. Zespół tworzą: dyrektor szkoły i 4 nauczycieli – każdy z nich odpowiedzialny za realizację projektów z jednego z pakietów.

Nauczyciele są wspierani metodycznie i merytorycznie podczas licznych szkoleń:

- 40-godzinnego szkolenia przygotowawczego przed wdrożeniem projektu do szkół (lato 2010),
- dorocznych 20-godzinnych Letnich Konferencji Metodycznych (lato 2011, 2012, 2013),
- semestralnych 10-godzinnych Wojewódzkich Seminariów (dwa razy w każdym roku szkolnym przez 3 lata),
- monitoringu działań w szkołach – w każdym województwie działa specjalista ds. monitoringu, obejmujący opieką szkoły ze swojego województwa, które odwiedza minimum 2 razy w roku przez kolejne 3 lata.

Szkolenia są też okazją do wymiany doświadczeń i budowania wojewódzkich sieci wsparcia małych wiejskich szkół. Podczas wszystkich spotkań uczestnicy mają zapewnione noclegi, wyżywienie, zwrot kosztów dojazdu, materiały.

Ruch Naukowy Małych Szkół

Ważnym elementem projektu są działania zmierzające do stworzenia ruchu naukowego Małych Szkół.

Podczas wakacji w latach 2011, 2012 i 2013 są organizowane 5-dniowe Letnie Obozy Naukowe: matematyczno-przyrodnicze, organizowane przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska w Ojcowskim Parku Narodowym, oraz społeczno-obywatelskie organizowane przez Fundację Civis Polonus w Warszawie. W każdym z nich co roku weźmie udział jeden uzdolniony i aktywny uczeń kl. V z każdej szkoły uczestniczącej w projekcie.

W programie obozów przewidziano m.in.: odwiedziny w placówkach naukowo-badawczych, wizyty w instytucjach publicznych, spotkania z ekspertami, pokazy związane z tematyką projektów, zajęcia i badania w plenerze.

Letnie Szkoły Odkrywców – podczas wakacji w latach 2011, 2012 i 2013 do każdej szkoły uczestniczącej w projekcie pojedzie 2 studentów odpowiednio przygotowanych przez Szkołę Wyższą Przymierza Rodzin z Warszawy i poprowadzi 5-dniowe zajęcia dla uczniów. Celem tego działania jest rozbudzenie poprzez zabawę zainteresowań badawczych uczniów.

Opracowano wymagania dla szkół wspierających ruch naukowy uczniów i chcących się ubiegać o certyfikat Szkoły Promującej Ruch Na-

ukowy. Powołana została Kapituła Ruchu Naukowego Małych Szkół, złożona z naukowców – ekspertów różnych dziedzin, która po sprawdzeniu spełnienia przez szkołę wymagań będzie jej nadawała certyfikat.

*

Po pierwszym roku realizacji projektu w szkołach ich nauczyciele i dyrektorzy już zobaczyli efekty, które nas bardzo cieszą. Oprócz tych czysto dydaktycznych zauważono, że: uczniowie zaktywizowali się, potrafią współpracować z kolegami – nie zawsze tymi najbardziej lubianymi, uczniowie i nauczyciele w całej szkole poznali się lepiej i szkoła zaczyna przypominać prawdziwą wspólnotę, szkoła demokratyzuje się, rodzice są bardziej obecni w szkole, pogłębiła się współpraca ze środowiskiem lokalnym. Mamy nadzieję, że realizacja projektu przez kolejne dwa lata utrwali te efekty i pozwoli wypracować model pracy małej wiejskiej szkoły wart upowszechnienia.

Projekt jest realizowany przez trzy pełne lata szkolne, od 1 grudnia 2009 do 31 października 2013 roku, na terenie dziewięciu województw: mazowieckiego, warmińsko-mazurskiego, kujawsko-pomorskiego, pomorskiego, zachodniopomorskiego, lubuskiego, wielkopolskiego, dolnośląskiego, opolskiego przez partnerstwo w składzie:

- Federacja Inicjatyw Oświatowych (www.fio.org.pl) – lider, oraz partnerzy:
- Fundacja Wspierania Aktywności Lokalnej FALA (www.fala.edu.pl)
- Fundacja Partnerstwo dla Środowiska (www.fpds.pl)
- Fundacja Civis Polonus z Warszawy (www.civispolonus.org.pl)

- Szkoła Wyższa Przymierza Rodzin w Warszawie (www.swpr.edu.pl)

Projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” jest objęty patronatem Marszałka Województwa Mazowieckiego.

Federacja Inicjatyw Oświatowych

ul. Filtrowa 67/6, 02-055 Warszawa
tel./fax: 22 869 96 68; 22 869 96 60
e-mail: malazskola@fio.org.pl
www.fio.org.pl

Po więcej informacji i zdjęcia zapraszamy na stronę www.malazskola.pl

Poniżej przedstawiamy jeden z realizowanych w roku szkolnym 2010/11 18 scenariuszy projektów edukacyjnych. Projekt ten rozwija głównie umiejętności społeczne i obywatelskie, ale również zawiera elementy ważne dla kompetencji matematycznych (badania sondażowe i ich opracowanie); jest jednym z takich projektów wskazywanych przez nauczycieli, które miały duży wpływ na funkcjonowanie szkoły poprzez wprowadzenie demokratycznych mechanizmów w działania społeczności szkolnej.

Autorka jest wiceprezeską Federacji Inicjatyw Oświatowych, koordynatorką projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”

*Jednej rzeczy nauczyłem się w moim długim życiu:
że cała nasza nauka w konfrontacji z rzeczywistością
wydaje się prymitywna i dziecinna
– a jednak jest to najcenniejsza rzecz, jaką mamy...*

Albert Einstein

Tytuł projektu: Dialog obywatelski w szkole

Olga Napiontek

Scenariusz dla klas 4 – 6

Czas realizacji projektu – 20 godzin

Cele ogólne projektu:

- wypracowanie metod prowadzenia w szkole dialogu pomiędzy dyrekcją szkoły a uczniami

Cele szczegółowe:

- będziemy uczestniczyć w działaniach ukierunkowanych na kształtowanie umiejętności wywierania wpływu i podejmowania decyzji
- rozwiemy umiejętność definiowania problemów szkolnych
- doświadczymy partnerskiego dialogu z dyrekcją
- zorganizujemy debatę ogólnoszkolną
- przeprowadzimy badania opinii szkolnej – analizując, w refleksyjny sposób, efekty realizowanego przez siebie działania

Główne kompetencje kluczowe rozwijane podczas realizacji projektu:

- wyrażanie własnej opinii oraz udział w procesach decyzyjnych
- konstruktywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnej i sąsiedzkiej
- umiejętność planowania działań (pracy, nauki)

Cele edukacyjne:

Są zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego w zakresie: historia i społeczeństwo oraz etyka.

Produkty końcowe projektu:

1. Trzy spotkania uczniów z dyrekcją szkoły
2. Przeprowadzenie 2 badań opinii szkolnej
3. Debata

Uzasadnienie realizacji projektu

Istotą projektu jest stworzenie w szkole przestrzeni do prowadzenia dialogu obywatelskiego pomiędzy uczniami a dyrekcją szkoły.

Współczesna demokracja ma coraz bardziej obywatelski (partycypacyjny) charakter. Oznacza to w praktyce, że zaangażowanie obywateli nie sprowadza się jedynie do udziału w akcie wyboru reprezentantów, którzy następnie w okresie pełnienia swojej funkcji swobodnie i samodzielnie podejmują różnego rodzaju decyzje. Zmiana polega na tym, że nasi reprezentanci wiele decyzji, uchwał, polityk formułują dopiero po zasięgnięciu opinii mieszkańców, obywateli. Innymi słowy przedstawiciele instytucji publicznych w demokracji zobowiązani są do prowadzenia dialogu z adresatami swoich działań, po to by ich działania w najpełniejszym stopniu odpowiadały potrzebom osób zainteresowanych.

Projekt polega na stworzeniu w szkole okazji do rozmowy, wypowiedziania się uczniów na temat szkoły w różnych formach:

- regularnych spotkań z dyrekcją,
- badania opinii wśród uczniów,
- organizacji debaty.

Dzięki temu dzieci będą przygotowane do udziału w dialogu obywatelskim w życiu dorosłym. Projekt powinien rozpocząć się po przeprowadzeniu wyborów do reprezentacji samorządu uczniowskiego i włączyć reprezentację SU.

Opis działań w projekcie

Najlepsza pora do realizacji tego projektu to okres jesienny lub wiosenny. Wtedy zazwyczaj w regulaminie samorządów uczniowskich są przewidziane wybory nowych władz.

Etap projektu	Działania/Opis	Czas	Terminy (wpisać daty)	Uwagi
Sformułowanie problemu i celów projektu	Starter. Dzieci dowiadują się, czym jest, dlaczego warto i jak prowadzić dialog obywatelski w szkole.	1,5 godz.		
Planowanie działań	Uczniowie zaplanują działania, dzięki którym możliwy będzie w szkole dialog między dziećmi, nauczycielami i dyrekcją szkoły. Planują regularne spotkania z dyrekcją w czasie których, w oparciu o zebrane w badaniach informacje, przedstawią problemy, z jakimi spotykają się na co dzień w szkole ich koledzy, przedyskutują sposoby ich rozwiązania, przedstawią swoje pomysły.	1,5 godz.		
Działania uczniów	Stosując różne techniki badawcze, uczniowie rozpoczynają ogólnoszkolny dialog obywatelski na temat funkcjonowania szkoły. wnioski oraz publicznie wypowiedzą się na najbardziej nurtujące ich tematy. Pomoże im to w przygotowaniu się do trzech spotkań z dyrekcją szkoły i da możliwość partnerskiej rozmowy o szkole.	16 godz.		
	Poprzez skrzynkowe badanie opinii publicznej uczniowie anonimowo zbierają nurtujące ich kolegów problemy lub ciekawe pomysły na zmiany w szkole.			

	Wyniki badania skrzynkowego zostają zebrane, opracowane i w oparciu o nie dzieci przygotowują się do pierwszego spotkania z dyrektcją.			
	Zgodnie z ustalonym planem działania, uczniowie uczestniczą w pierwszym spotkaniu z dyrektcją szkoły, gdzie prezentują wybrane na podstawie badania, najistotniejsze tematy/problemy zgłaszane przez swoich rówieśników, wokół nich prowadzą rozmowę.			
	Uczniowie przygotowują ankietę skierowaną do dzieci a dotyczącą wskazanych w skrzynce problemów, przeprowadzają badanie oraz opracowują wyniki i wnioski.			
	Zgodnie z ustalonym planem działania, uczniowie uczestniczą w drugim spotkaniu z dyrektcją szkoły, w trakcie którego przekazują informacje na temat swojej dotychczasowej pracy, oczekiwania. Omawiają wyniki ankiet.			
	Uczniowie mają możliwość uzyskania opinii na temat pracy szkoły również poprzez zorganizowanie debaty. Dokonują wyboru tematu, zespołu ekspertów, uczestników, publiczności, reguł debaty, jej dokumentacji, miejsca oraz przygotowują się merytorycznie do wystąpień.			
	Przeprowadzenie szkolnej debaty, w czasie której wypowiadają się publicznie na najbardziej nurtujące ich tematy, dotyczące funkcjonowania szkoły.			
	Udział uczniów w trzecim spotkaniu z dyrektcją szkoły, na którym dzielą się wnioskami z przeprowadzonej debaty.			
Refleksja	Wskazanie uczniom korzyści z realizacji projektu na poziomie indywidualnym i grupowym	1 godz.		

Działania

Sformułowanie problemu i celów projektu

Starter – 1,5 godz.

(uwaga! Etap 1 i Etap 2 można połączyć w trzygodzinne spotkanie)

Cel: Przedstawienie idei projektu, zmotywowanie uczniów do działań, integracja grupy

Pomoce: papier plakatowy, mazaki

Powitaj serdecznie uczniów i rozpocznij od przedstawienia dzieciom idei projektu: „My dorosli – nauczyciele i dyrektcja – zapraszamy Was do rozmowy o szkole. Chcemy wspólnie z Wami stworzyć w szkole możliwości do systematycznego wyrażania przez was poglądów na temat szkoły. Jest ona ważnym dla Was miejscem i chcemy byćście wpływalni na jakość jej pracy”.

Powiedz, że dyrektcja szkoły na co dzień podejmuje wiele decyzji dotyczących funkcjonowania placówki. Przypomnij, że to właśnie dyrektor szkoły jest odpowiedzialny za organizacyjną i merytoryczną stronę pracy szkoły. Powiedz, że celem tego projektu jest wypracowanie i wprowadzenie w życie metod, dzięki którym uczniowie będą mogli wyrażać swoje opinie na temat funkcjonowania szkoły i przedstawiać je dyrektcji. Dzięki znajomości poglądów, upodobań, potrzeb i problemów uczniów, dyrektcja będzie mogła podejmować decyzje, uwzględniając punkt widzenia dzieci i młodzieży. Zapiszcie cel projektu na plakacie i powieście w widocznym miejscu.

Przedstaw pokrótce uczniom planowanie działania w projekcie. Zapowiedz, że ich planowanie nastąpi na następnym spotkaniu.

Poproś uczniów, aby każdy z nich znalazł w grupie kogoś do pary wśród osób najmniej sobie znanych. Dopilnuj, aby nie powstały pary dobrych znajomych. Zadaniem osób w parach jest zebranie przez każdego jak największej ilości informacji o rozmówcy. Pary mają na to 6 minut.

Następnie siadacie w kręgu. Poproś, by każdy przedstawił swojego rozmówcę, ma na to pół minuty.

Podsumuj ćwiczenie mówiąc, że właśnie doświadczyli rozmowy, dialogu i że projekt będzie polegał na prowadzeniu na różne sposoby wymiany informacji, rozmowy na temat szkoły.

Zapytaj uczniów, z czym im się kojarzy słowo „dialog”. Zapisz skojarzenia na tablicy. Uporządkuj je wskazując, że będziecie w ramach projektu zajmować się specyficznym dialogiem, a mianowicie dialogiem obywatelskim. Wytlumacz to pojęcie (Załącznik nr 1).

Zaproponuj zabawę integrującą: Nigdy nie robiłam/em...

Ustawcie krąg krzeseł w takiej liczbie, żeby było ich o jedno mniej niż uczestników spotkania. Wszyscy siadają w kręgu, jedna osoba stoi w środku i mówi, zgodnie z prawdą, zdanie rozpoczynające się od: „Nigdy nie robiłam/em...”, „Nigdy nie byłam/em...”, „Nigdy nie jadłem...” itp. A osoby z kręgu, które w przeciwieństwie do osoby ze środka robiły to, o czym mówi, były tam, gdzie nie był, lub jadły to, czego ona nie jadła, muszą wstać i szybko zmienić miejsce. Osoba ze środka próbuje w tym czasie też znaleźć dla siebie miejsce i w ten sposób znowu ktoś zostaje na środku i gra toczy się dalej.

Podziękuj uczniom za udział w zajęciach i zaproś na następne.

Planowanie działań

Dialog obywatelski w naszej szkole – planujemy działania – 1,5 godz.

Cel: zaplanowanie działań umożliwiających dialog między dziećmi a nauczycielami i dyrekcją szkoły

Pomoce: papier plakatowy, mazaki

Zaplanowanie regularnych spotkań z dyrekcją (w ramach projektu przewidujemy 3 spotkania)

Zaproś dyrektora szkoły na spotkanie grupy projektowej. Uprzedź go, że w czasie tego spotkania będziecie chcieli wyznaczyć trzy terminy comiesięcznych spotkań.

Dyrekcja proponuje daty, a młodzież odpowiada, czy terminy są dla niej odpowiednie (np. nie w przeddzień ważnych sprawdzianów). Na dużym papierze jeden z uczniów nanosi daty spotkań.

Po wyjściu dyrekcji podsumuj tę część. Usiądźcie w kręgu. Pozwól uczniom wypowiedzieć się na temat, jak się czuli, rozmawiając z dyrektorem? Podkreśl element asertywności (warto otwarcie powiedzieć, czy pasuje dany termin spotkania, czy nie), wskaż element negocjacji (ktoś musi ustąpić, dostosować się). Pokaż, że negocjowali jak partnerzy, że dyrekcja potraktowała ich po partnersku, co jest istotą dialogu obywatelskiego.

Powiedz dzieciom, że na kolejnych zajęciach projektowych będziecie przygotowywać się do spotkania z dyrekcją.

Planujemy wykonanie pierwszego badania. Jak będzie pierwszy temat rozmowy z dyrekcją?

Wstęp nauczyciela: W każdej instytucji, także w szkole, pojawiają się problemy, które trzeba rozwiązać, pomysły warte zrealizowania po to, by uatrakcyjnić jej działanie. W szkole większość działań zależy od zgody Dyrekcji i współpracy z nią. W dyskusji z dyrektorem można skutecznie znajdować najlepsze środki, pozwalające rozwiązać problemy i urzeczywistnić pomysły.

Powiedz, że zadaniem uczniów będzie zebranie informacji od uczniów na temat problemów, z jakimi spotykają się na co dzień w szkole.

Zapytaj dzieci, w jaki sposób można się tego dowiedzieć? Spisz pomysły uczniów, a następnie je uporządkuj, wskazując, że można zebrać informacje podczas bezpośredniej rozmowy, poprzez pisemne badanie opinii, poprzez pisemne zgłaszanie pomysłów.

Poinformuj uczniów, że w ramach projektów będą mieli okazję wypróbować następujące techniki badania opinii publicznej: skrzynka zaufania, ankieta, debata. Wyjaśnij dzieciom, na czym one polegają (Załącznik nr 2).

W podsumowaniu nawiąż do wypowiedzi dzieci i pokaż, że zgłaszane przez nie pomysły

zawierają się w technikach, które będą ćwiczyć w ramach projektu.

Przedstaw dzieciom harmonogram projektu.

Zaproponuj zabawę integrującą: **Życzenia**

Rozdaj uczestnikom po trzy kolorowe kartki. Każdy podpisuje je swoim imieniem i wrzuca do pojemnika. Teraz każdy losuje trzy inne kartki i każdej wylosowanej osobie wpisuje życzenia z okazji zbliżających się urodzin. Życzenia wrzuca z powrotem do pojemnika. Prowadzący rozdaje wszystkim kartki z życzeniami dla nich. Chętni uczestnicy odczytują to, które sprawiło im największą przyjemność.

Podsumowując zajęcia, zapytaj każdego, jakie ma odczucia odnośnie do planowanych działań, jakie dostrzega szanse i zagrożenia. Odnieś się do wypowiedzi dzieci.

Działania uczniów

Skrzynka na problemy – 1,5 godz.

Cel: rozpoczęcie debaty na temat funkcjonowania szkoły, problemów do rozwiązania, pomysłów, które uczniowie chcieliby zrealizować

Pomoce: flamastry, duże kartki papieru

Przypomnij cel projektu i to co do tej pory zrobiliście. Powiedz, że zaczniecie poznawać opinie ze skrzynki, do której dzieci anonimowo mogą wrzucać listy z odpowiedzią na pytanie, np. Jakie widzisz problemy w szkole? Co chciałbyś w niej zmienić? (można pytanie sformułować również w inny sposób).

Powiedz uczniom, że teraz zabierzecie się do przygotowania tego sposobu zbierania informacji.

Podziel uczniów na 4 grupy, według pór roku, w jakich się urodzili. Wskaż cztery miejsca, w których staną odpowiednio osoby urodzone wiosną, latem, jesienią i zimą. Jeśli zauważysz, że jakieś dziecko ma problem z odnalezieniem się, dopytaj się o miesiąc urodzenia i wskaż właściwą grupę.

Grupy mają następujące zadania:

I grupa: Zaprojektujcie skrzynkę. Z czego ją wykonacie?

II grupa: Musicie poinformować uczniów o akcji zbierania opinii. Jak i kiedy to zrobicie?

III grupa: Trzeba zaplanować sposób, w jaki zostaną zebrane opinie uczniów. Jak, kto, gdzie będzie je zbierał?

IV grupa: Należy zachęcić uczniów do użycia skrzynki. Wymyślcie hasło reklamujące to badanie opinii. W jaki sposób będziecie to hasło upowszechniać?

Wspólnie ustalcie, jakie będą kryteria wykonania poszczególnych zadań grupowych. Zapisz te kryteria w widocznym miejscu.

Przykładowe kryteria:

- I grupa: skrzynka powinna być: trwała, estetyczna, możliwa do samodzielnego wykonania

- II grupa: informowane uczniów powinno być: zróżnicowanymi metodami (min. 3), w atrakcyjny sposób, pozwalające na dotarcie do jak największej liczby osób
- III grupa: skrzynka powinna być umieszczona w widocznym miejscu, skrzynka jest dostępna przez kilka dni
- IV grupa: hasło powinno być łatwe do zapamiętania i przynajmniej 5 razy upowszechnione (wygłoszone, zapisane w widocznym miejscu itp.)

Grupy dostają czas na wykonanie zadań. Następnie każda grupa prezentuje wyniki swojej pracy.

Grupy mają czas na wprowadzenie ewentualnych poprawek wynikających z otrzymanych informacji zwrotnych.

Następnie wspólnie stworzcie harmonogram skrzynkowego badania opinii publicznej, poprzez uzupełnienie poniższej tabelki (rozrysuj ją wcześniej na dużej kartce).

Działanie	Termin	Osoby odpowiedzialne
Wykonanie skrzynki		
Akcja informowania innych uczniów o skrzynce		
Zbieranie opinii		
Promowanie hasła		

Usiądźcie w kręgu. Poproś każdego ucznia, by powiedział, czy wie, jakie zadanie ma wykonać i czy wie, co robić w razie problemów. Poinformuj o terminach konsultacji, które będziesz prowadzić dla grup projektowych. Życz uczniom powodzenia w wykonaniu ich zadań.

Przygotowanie pierwszego spotkania z dyrektcją – 2 godz.

Cel: analiza przeprowadzenia i wyników badania skrzynkowego

Pomoce: metki, flamastry, duże kartki papieru

Przywitaj uczniów, usiądźcie w kręgu i poproś każdego, by powiedział, jakie ma wrażenia z realizacji zadania. Pochwal mocne strony wykonanej pracy.

Podsumujcie jakość pracy grup przygotowujących badanie skrzynkowe. Przypomnij kryteria oceny pracy czterech grup. Wszyscy przystępują do oceny koleżeńskiej, wypowiadając się na temat przeprowadzonych działań, biorąc pod uwagę ustalone kryteria.

Przejdźcie do wyników badania skrzynkowego. Wspólnie otwórzcie skrzynkę i zapoznajcie się z jej zawartością. Policzcie kartki – czy jest ich dużo? Niech dzieci po kolei odczytują, co jest zapisane na kartkach. Po przeczytaniu wszystkich zastanówcie się, w jakie kategorie można połączyć wypowiedzi. Zapiszcie je na tablicy. Dzieci uporządkują wpisy, układając podobne obok siebie.

Po zakończeniu porządkowania zapytaj dzieci, jakie problemy są najczęstsze.

Podsumuj ich wypowiedzi, wskazując na grupy tematów, jakie pojawiały się (na podstawie uporządkowanych przez ciebie karteczek). Zapisz te problemy na dużej kartce. Spytaj uczniów, czy podzielają opinię, że są to najważniejsze problemy.

Przypomnij, że to badanie miało pomóc grupie w zidentyfikowaniu problemów, z jakimi się borykają uczniowie na co dzień lub pomysłów na ciekawe zmiany w szkole. Wróć do listy z problemami/tematami i poproś uczniów, by wybrali trzy, o których chcieliby porozmawiać z dyrektcją. Jeśli tematów jest więcej niż trzy, daj każdemu 3 metki i poproś, by rozdzielił je pomiędzy tematy naklejając je na plakacie obok wybranych tematów.

Podziel uczniów na 3 grupy, które wylosują (lub będą miały przydzielone) po jednym problemie/temacie. Każda z nich będzie miała za zadanie przygotować się do spotkania z dyrektcją i przedstawienia problemu. Poproś uczniów, by przygotowali 3-minutową wypowiedź, która będzie ilustrowała dany problem.

Każda grupa musi wyznaczyć osobę, która daną kwestię wygłosi na spotkaniu z dyrektcją, protokolanta, którego rolą będzie zapisanie odpowiedzi dyrektcji oraz toczącej się później dyskusji.

Każda z grup przedstawia wynik swojej pracy. Omawiając poszczególne prezentacje, poproś uczniów, by zwrócili uwagę na:

- czas wypowiedzi (max 3 minuty)
- czy wypowiedź była zrozumiała.

Podsumowując, podziękuj dzieciom za wykonanie pierwszego znaczącego działania w projekcie. Zapytaj co sądzą o metodzie skrzynkowej. Następnie niech każde się wypowie, czy warto w przyszłości organizować badanie skrzynkowe w waszej szkole.

Pierwsze spotkanie z dyrektcją – 1,5 godz.

Cel: umożliwienie dialogu między uczniami a dyrektcją szkoły

Pomoce: sala na spotkanie

Przed spotkaniem: porozmawiaj z dyrektorem i przygotuj go do spotkania z dziećmi. Przekaż mu informacje na temat dotychczasowej pracy grupy oraz jej oczekiwania (Załącznik nr 3).

Zanim wejdziecie do gabinetu czy sali spotkań zebraj grupę wybranych do spotkania dzieci. Przywitaj je serdecznie. Zapytaj się, jak się czują? Niech każde dziecko po kolei porówna swój nastrój do zjawiska pogodowego (np.: słońce za chmurą, pełne słońce, burza itp.) Ćwiczenie to pozwoli każdemu się wypowiedzieć i będzie stanowiło rozgrzewkę przed rozmową z dyrektcją.

Następnie upewnij się, czy osoby z poszczególnych grup, które miały krótko zreferować proble-

my, są obecne i przygotowane. Ustal kolejność ich wypowiedzi. Zachęć uczniów do tego, by następnie wypowiadali się i zadawali pytania, które przygotowali.

Spotkanie. Wchodzicie do sali, w której odbywa się spotkanie. Twoją rolą, jako nauczyciela prowadzącego projekt, jest bycie obserwatorem i dodawanie otuchy dzieciom. Dzieci mogą być przejęte, że będą rozmawiać z dyrektorem. Przypilnuj, żeby dzieci miały zanotowane pytania, które chcą zadać.

Po spotkaniu. Zbierz całą grupę projektową. Podziękuj dzieciom reprezentującym grupy za spotkanie, ich aktywność. Wskaż mocne strony ich zachowania w czasie rozmowy. Następnie pozwól dzieciom zdać relację i ocenić przebieg spotkania. Usiądźcie w kręgu, tak by wszyscy się widzieli. Następnie poproś każdego, by powiedział:

- Co mu się podobało na spotkaniu?
- Co według niego warto poprawić na następne spotkanie?

Jeszcze raz podziękuj dzieciom za udział w tej części projektu i poinformuj, że do następnego spotkania z dyrekcją będą przygotowywać się tak, by poprawić słabsze strony, na które wskazali, odpowiadając na drugie pytanie.

Przygotowanie badania ankietowego – 3 godz.

Cel: zebranie opinii uczniów za pomocą ankiety i omówienie wyników badania z dyrekcją

Pomoce: duże kartki papieru, flamastry, komputer

Poinformuj uczniów, że na spotkaniu będziecie pracować nad stworzeniem ankiety skierowanej do dzieci a dotyczącej wskazanych w skrzynce problemów. Ankieta jest narzędziem badawczym, które pozwala zebrać opinie od wielu osób na temat różnego rodzaju zjawisk.

Zapytaj dzieci, czy kiedykolwiek miały do czynienia z ankietą. Czy same kiedyś jakąś wypełniały? Czy ich rodzice brali udział w badaniu ankietowym? Co sądzą w ogóle o wypełnianiu ankiet?

Przygotowanie ankiety. Poproś uczniów, by przypomnieli listę pytań i problemów, jakie zostały wymienione w badaniu skrzynkowym (pokazali kartkę, na której wypisane były problemy). Następnie podziel uczniów na cztery grupy (przygotuj wcześniej karteczki w czterech kolorach i poproś uczniów, by wylosowali po jednej. Uczniowie sformują grupy zgodnie z kolorami wylosowanych kartek). Każdej grupie przydziel jeden temat/problem z listy. Następnie poproś uczniów by sformułowali po dwa zamknięte pytania dotyczące tych problemów: ich częstości i tego, ile osób uważa, że to problem. Zapoznaj ich z informacjami zawartymi w Załączniku nr 4.

Daj grupom czas na opracowanie pytań. Następnie grupy po kolei prezentują pytania do an-

kiety. Poproś, by pozostali uczestnicy spotkania ocenili je według następujących kryteriów:

- Czy pytanie jest zrozumiałe?
- Czy możliwe odpowiedzi odnoszą się do pytania?
- Czy odpowiadający (respondent) wie, jak i ile odpowiedzi może zaznaczyć?

Następnie zapytaj uczniów, czy akceptują wszystkie przygotowane pytania. Zastanówcie się, w jakiej kolejności powinny być zadane. Poproś następnie przedstawiciela każdej grupy, by wpisał do komputera swoje pytania. Wszystkie grupy wpisują do jednego dokumentu pytania wraz z możliwymi odpowiedziami, po kolei je numerując. Powstaje ankieta. Ustalcie, kto będzie odpowiedzialny za jej wydrukowanie i powielenie. Następnie umówcie się, kiedy rozdać ankietę uczniom (najlepiej zrobić to podczas lekcji) i kto to zrobi.

Podziękuj dzieciom za aktywność w tej części projektu. Wskaż mocne strony przygotowanej ankiety. Przypomnij uczniom, że podczas następnego spotkania będą zliczać wyniki badania opinii i przygotowywać ich prezentację.

Zliczamy wyniki ankiety. Podziel uczniów na 5 grup dowolną metodą. Rozdziel pomiędzy te grupy wypełnione ankiety. Policzcie ankiety. Czy od wielu uczniów udało się uzyskać opinie w ankiecie? Następnie poproś uczniów o przygotowanie plakatów – po jednym do każdego pytania w ankiecie, a na nich wypiszcie kategorie odpowiedzi, jakie były umieszczone w ankiecie. Niech grupy zliczają odpowiedzi i wpiszą na plakatach liczby odpowiedzi przy każdej z kategorii.

Po zliczeniu udzielonych odpowiedzi dzieci mają za zadanie przygotować wykresy z danymi. Podziel dzieci na tyle grup, ile pytań zostało zadanych w ankiecie. Zadaniem każdej grupy jest narysowanie na plakacie wykresu przedstawiającego liczbę poszczególnych odpowiedzi (przykładowe wykresy w Załączniku nr 5). Powieście je obok plakatów z zaznaczoną liczbą odpowiedzi na dane pytanie.

Następnie wspólnie obejrzyjcie wykresy i zinterpretujcie je. Zapytaj uczniów, jak oceniają wyniki badania. Czy coś ich zaskoczyło? Co te wyniki mówią o waszej szkole? Jak czuli się w roli badaczy?

Umówcie się, że wyniki badania przekażecie dyrekcji na kolejnym spotkaniu. Poproś, by grupa wyznaczyła osoby, które zaprezentują rozkład odpowiedzi na poszczególne pytania (jedna osoba – jedno pytanie). Dobrze byłoby, aby tym razem wytypowano inne osoby niż te, które ostatnio brały udział w spotkaniu z dyrekcją.

Podziękuj dzieciom za wykonanie badania. Podkreśl mocne strony ich pracy. Przypomnij termin spotkania z dyrekcją.

Na koniec zaproponuj zabawę: Nasza historia.

Wszyscy siedzą w kole i każdy pisze na karteczce jedno słowo (dowolne lub związane z tematyką narzuconą przez prowadzącego). Zbieramy wszystkie kartki, a potem każdy, po kolei, losuje jedną. Jedna osoba zaczyna opowiadać historię, a w jej zdaniu musi znaleźć się wyraz z wylosowanej kartki i tak każdy dalej, po kolei, dopowiada swoją kontynuację historyjki.

Drugie spotkanie z dyrekcją – 1,5 godz.

Cel: przeprowadzenie drugiego spotkania z dyrekcją szkoły

Pomoce: sala na spotkanie

Przed spotkaniem: warto porozmawiać i przygotować dyrektora do rozmowy z dziećmi. Przekaż mu informacje na temat dotychczasowej pracy grupy oraz jej oczekiwań. Powiedz, że omawiane będą wyniki ankiety.

Zanim wejdziecie do gabinetu czy sali spotkań zbież grupę. Przywitaj serdecznie dzieci. Zapytaj się, jak się czują? Niech każde dziecko po kolei porówna swój nastrój do zjawiska pogodowego (np.: słońce za chmurą, pełne słońce, burza itp.). Ćwiczenie to pozwoli każdemu się wypowiedzieć i będzie stanowiło rozgrzewkę przed rozmową z dyrekcją.

Następnie upewnij się, czy osoby z poszczególnych grup, które miały krótko zreferować problemy, są obecne i przygotowane. Ustal kolejność ich wypowiedzi.

Spotkanie. Wchodzicie do sali, w której odbywa się spotkanie. Twoją rolę, jako nauczyciela prowadzącego projekt, jest bycie obserwatorem i dodawanie otuchy dzieciom. Dzieci mogą być przejęte, że będą rozmawiać z dyrektorem. Przypilnuj, żeby dzieci miały zanotowane pytania, które chcą zadać.

Po spotkaniu. Zbierz całą grupę projektową. Podziękuj dzieciom reprezentującym grupy za spotkanie, ich aktywność. Wskaż mocne strony ich zachowania w czasie rozmowy. Następnie pozwól dzieciom zdać relację i ocenić przebieg spotkania. Usiądźcie w kręgu, tak by wszyscy się widzieli. Następnie poproś każdego, by powiedział:

- Co mu się podobało na spotkaniu?
- Co według niego warto poprawić na następnym spotkaniu?

Przypomnij cel projektu, spytaj uczniów, czy ich zdaniem są na dobrej drodze do jego osiągnięcia. Jeszcze raz podziękuj dzieciom za udział w tej części projektu i poinformuj, że do następnego spotkania z dyrekcją będą przygotowywać się tak, by poprawić słabsze strony, na które wskazywali, odpowiadając na drugie pytanie.

Przygotowanie debaty – 2 godz.

Cel: zorganizowanie debaty

Pomoce: flamastry, duże kartki papieru

Wstęp nauczyciela: Przywitaj uczniów, przypomnij cel projektu i już zrealizowane działania. Powiedz, że nadszedł czas na zorganizowanie trzeciej formy pozyskiwania opinii nt. pracy szkoły – debaty. Opowiedz uczniom o debacie:

„Debata są okazją do wspólnego zastanowienia się uczniów nad najważniejszymi problemami szkoły i możliwymi ich rozwiązaniami oraz nad różnego rodzaju wyzwaniem. Dyskusja powinna dotyczyć kwestii, dotyczących życia szkoły i zakończyć się wypracowaniem rekomendacji ułatwiających rozwiązanie problemu, wprowadzenie zmian. By debata była udana, kluczowe jest sformułowanie jej tematu, najlepiej odnoszącego się do jakiegoś problemu szkolnego, np. zbyt dużo sprawdzianów w tygodniu”.

Zaznacz, że do udziału w debacie warto zaprosić wszystkich uczniów i nauczycieli. Należy zapewnić odpowiednio dużą salę, nagłośnienie. Trzeba wyznaczyć osobę, która będzie prowadziła debatę. Konieczne jest określenie czasu dyskusji: np. 2 godziny. Wypowiedzi muszą mieć określoną długość, np. 2 minuty. Ważne jest także, by w czasie debaty zarezerwować czas na wypracowanie rekomendacji, czyli propozycji, jak zmienić niekorzystną sytuację.

Uwaga: Po zakończeniu dyskusji warto przygotować sprawozdanie z niej albo po prostu notatkę zawierającą najważniejsze argumenty oraz propozycje rozwiązań danej kwestii. Taki dokument nadaje się do przekazania go dyrekcji szkoły. Dzięki temu opinia uczniów będzie wyraźnie słyszalna i odnotowana w dokumentacji szkoły.

Powiedz, że rozpoczynacie prace nad przygotowaniem szkolnej debaty. Zaczynajcie od wybrania tematu debaty. Podziel dzieci na 4 na grupy. Następnie poproś je, by:

- przypomniały o jakich ważnych według nich kwestiach rozmawiano na spotkaniach z dyrekcją. Poproś żeby zrobili listę tych kwestii.
- Następnie każda grupa wybiera według niej najważniejszy, najciekawszy temat. Grupa przygotowuje 3 argumenty, dlaczego właśnie temu tematowi warto byłoby poświęcić ogólnoszkolną debatę.
- Następnie grupy na forum prezentują wyniki swojej pracy. Poproś uczniów, by ocenili te prezentacje ze względu na następujące kryteria:
 - Ilu osób dotyczy dany problem, poruszana kwestia?
 - Czy realne jest rozwiązanie danego problemu?

Zaproponuj dyskusję, w czasie której grupa zdecyduje o temacie organizowanej debaty. Jeśli w dyskusji grupa nie osiągnie zgody, konieczne będzie głosowanie nad poszczególnymi propozycjami.

Zapisz w widocznym miejscu wybrany temat debaty.

Podsumuj tę część zajęć. Podziękuj za zaangażowanie dzieci i ich wnikliwe diagnozy sytuacji szkolnej. Zaznacz jednocześnie, że bardzo cenna była próba podjęcia decyzji grupowej poprzez dyskusję i prezentowanie argumentów, gdyż decyzja podjęta jako konsensus jest zawsze bardziej akceptowana przez grupę niż proste przegłosowywanie. W tym ostatnim przypadku zawsze ktoś może czuć się przegrany.

Organizacja debaty. Zapytaj uczniów, co trzeba zrobić, by zorganizować udaną debatę. Wypisz na tablicy zadania wymieniane przez uczniów. Podsumuj ich wypowiedzi i wypisz grupy zadań np.:

- prowadzenie debaty, w tym wygłoszenie wstępu i podsumowanie debaty
- wybór i zaproszenie ekspertów na debatę
- wybór uczestników (publiczności debaty) oraz poinformowanie ich i zaproszenie
- przygotowanie sali do debaty (ustawienie mebli, zapewnienie nagłośnienia)
- określenie reguł debaty (w tym: Ile czasu mają eksperci, dzieci na wypowiedzi? W jaki sposób będzie odbierany głos?)
- dokumentowanie debaty (nagranie filmu, spisywanie wniosków)

Poproś uczniów, by wybrali grupę zadaniową, w której chcą pracować (jedna osoba może być w więcej niż jednej grupie), poprzez zapisanie imienia przy nazwie grupy. Sprawdź, czy nie ma zbyt dużych rozbieżności w liczebności grup w stosunku do zadań. Następnie poproś, by uczniowie usiedli w grupach zadaniowych. Pierwszym zadaniem grupy jest wybranie jej lidera (osoby koordynującej całość zadania) oraz audytora (osobę, która będzie nadzorowała wykonanie zadania i ostrzegała o potencjalnych zagrożeniach). Następnie każda grupa rozpisuje szczegółowe zadania, jakie musi wykonać. Planując pracę, każda grupa wypełnia tabelkę:

Nazwa grupy:		
Działanie	Termin	Osoby odpowiedzialne

Poproś przedstawicieli poszczególnych grup, by przedstawili plan swoich działań. Zadaniem reszty grupy będzie ocenienie pracy na podstawie następujących kryteriów:

- Czy wszystkie konieczne działania zostały uwzględnione? Jeśli nie, poproście o uzupełnienie.
- Czy czas przeznaczony na realizację poszczególnych zadań jest realny?
- Czy liczba osób wykonujących dane działanie jest odpowiednia?

Biorąc pod uwagę czas, jaki potrzebny jest do realizacji debaty, ustalcie jej wstępny termin. Wybierzcie osoby, które zwrócą się do dyrekcji z prośbą o zgodę na ten termin albo o wyznaczenie innego.

Usiądźcie w kręgu. Powtórz, co udało się dziś wypracować. Przypomnij temat debaty. Następnie poproś, by każdy powiedział, jak mu się dziś pracowało? Jak ocenia szansę powodzenia debaty? Czy widzi jakieś zagrożenia? Po wysłuchaniu wszystkich wypowiedzi odnieś się do nich, szczególnie do wymienianych zagrożeń.

Podziękuj uczniom za zaangażowanie. Docień, jak wiele udało im się dziś wypracować. Poinformuj dzieci kiedy jesteś dostępna/y i w jaki sposób mogą się z tobą kontaktować w czasie wykonywania swoich zadań.

Przeprowadzenie debaty – 3 godz.

Cel: przeprowadzenie szkolnej debaty

Pomoce: sprzęt nagłaśniający, kamera, krzesła, stoły

Przed debatą. Grupa projektowa powinna zjawić się godzinę przed debatą na miejscu wydarzenia. Powitaj dzieci i zagrzej je do pracy – stańcie wszyscy w kręgu, złapcie się za dłonie i głośno zawołajcie: **DAMY RADE!**

Następnie każda podgrupa wykonuje swoje zadania, a audytor sprawdza, czy wszystko idzie zgodnie z planem. W tym czasie bądź do dyspozycji uczniów i pomagaj, gdy o to proszą.

Na 10 minut przed rozpoczęciem ustawcie się na miejscach – osoby, które pełnią określone funkcje, dają znak, że są gotowe.

Debata. Przykładowy przebieg:

- Przywitanie gości i wstęp do dyskusji (w tym przedstawienie reguł debaty).
- Rozmowa o problemach: wypowiedzi przedstawicieli grupy projektowej, wypowiedzi zaproszonych ekspertów (np. nauczyciele, przedstawiciele urzędu gminy).
- Czas na pytania i zabieranie głosu przez uczniów.
- Rozmowa o potencjalnym rozwiązaniu problemu: wypowiedzi uczniów.
- Zaproszeni eksperci odnoszą się do zaproponowanych rozwiązań.
- Podsumowanie dyskusji

Podsumowanie debaty. Podziękuj uczniom za zaangażowanie. Docień ich – powiedz, że wykonali ważne i trudne zadanie. Poproś, by dzieci usiadły w kręgu i każde odpowiedziało na pytania:

- Jak się czuje po zakończeniu tego zadania?
- Jak ocenia swój wkład w organizację debaty?

Przeczytajcie kryteria ustalone dla pracy grup przed debatą. Co teraz dzieci sądzą o ich spełnieniu?

Podsumuj to działanie wskazując, że organizacja debaty wymagała sprawnej współpracy całej

grupy i że nie mogłaby się ona powieść, gdyby nie zaangażowanie każdego z nich. Podkreśl, że jest to ich wspólny sukces. Pogratuluj im tego.

Na koniec poproś, by każdy uczeń na najbliższe spotkanie z dyrekcją wynotował wnioski z debaty. Będą one bowiem jednym z przedmiotów dyskusji. Przypomnij również uczniom, by zastanowili się, jakie chcą zadać dyrekcji pytania, jakie kwestie chcieliby poruszyć.

Trzecie spotkanie z dyrekcją – 1,5 godz.

Cel: umożliwienie dialogu między uczniami a dyrekcją szkoły

Pomoce: sala na spotkanie

Przed spotkaniem: warto porozmawiać i przygotować dyrektora do rozmowy z dziećmi. Przekaż mu informacje na temat dotychczasowej pracy grupy oraz jej oczekiwania. Ważne jest, by podczas spotkania z uczniami dyrektor podsumował dotychczasową współpracę z nimi w ramach projektu. Dyrektor powinien udzielić dzieciom informacji, czy spotkania te będą kontynuowane, jeśli tak, to w jakiej formie, jak często.

Zanim wejdziecie do gabinetu czy sali spotkań zbież grupę. Przywitaj serdecznie dzieci. Zapytaj, jak się czują. Niech każde dziecko po kolei porówna swój nastrój do zjawiska pogodowego (np.: słońce za chmurą, pełne słońce, burza itp.). Ćwiczenie to pozwoli każdemu się wypowiedzieć, i będzie stanowiło rozgrzewkę przed rozmową z dyrekcją.

To już trzecie spotkanie, więc daj uczniom więcej swobody – niech podzielą się z dyrekcją swoimi refleksjami po debacie. Zachęć uczniów do tego, by wypowiadali się i zadawali pytania.

Spotkanie. Wchodźcie do sali, w której odbywa się spotkanie. Twoją rolą, jako nauczyciela prowadzącego projekt, jest bycie obserwatorem i dodawanie otuchy dzieciom. Dzieci mogą być przejęte, że będą rozmawiać z dyrektorem. Przypilnuj, żeby miały zanotowane refleksje na temat debaty.

Po spotkaniu. Zbierz całą grupę projektową. Podziękuj dzieciom reprezentującym grupy za spotkanie, ich aktywność. Wskaż mocne strony ich zachowania w czasie rozmowy. Następnie pozwól dzieciom zdać relację i ocenić przebieg spotkania. Usiądźcie w kręgu, tak by wszyscy się widzieli. Podziękuj dzieciom za spotkanie, ich aktywność. Wskaż mocne, twoim zdaniem, strony ich zachowania w czasie rozmowy. Następnie pozwól ocenić dzieciom przebieg spotkania. Usiądźcie w kręgu tak, by wszyscy się widzieli. Następnie poproś każdego, by powiedział:

– Co mu się podobało na spotkaniu?

Na koniec zaproponuj zabawę: **Serce dzwonu** 5-6 osób stoi w kole blisko siebie, a jedna osoba stoi w środku, zamyka oczy i „traci równowagę”, pozwalając osobom z kręgu na „poruszanie nią”.

Skomentuj tę grę po jej zakończeniu. Podkreśl, że osoba w środku musiała zaufać osobom na zewnątrz. Te z kolei musiały zachować się odpowiedzialnie, żeby osobie ze środka nie stała się krzywda. Zauważ, że różnego rodzaju działania, jakie podejmują uczniowie w tym projekcie, udają się, gdyż oni sobie ufają i postępują odpowiedzialnie.

Podziękuj uczniom i przypomnij o następnym spotkaniu

Refleksja

Podsumowanie projektu – 1,5 godz.

Cel: wskazanie uczniom korzyści z realizacji projektu na poziomie indywidualnym i grupowym

Pomoce: flamastry, duże kartki papieru, kartki A4 przygotowane do ćwiczenia, dyplom

Usiądźcie w kręgu. Poinformuj uczniów, że to już ostatnie spotkanie w ramach tego projektu. Podziękuj za wspólną pracę. Poproś, by każdy powiedział:

– Czego się nauczył dzięki udziałowi w tym projekcie?

– Co zyskał dzięki projektowi?

Po wypowiedziach uczniów Ty również odpowiedz na te pytania.

Podziel uczniów na trzy grupy (dyrekcja/uczniowie/szkoła). Poproś dzieci, by wskazały i zapisały na dużych kartkach przynajmniej 5 korzyści, jakie projekt dał odpowiednio: dyrekcji, uczniom, szkole. Zaprezentujcie te korzyści. Podsumuj to ćwiczenie mówiąc, że te korzyści różne grupy odniosły dzięki ich pracy, zaangażowaniu, współpracy.

Zapytaj dzieci, jakie mają plany na przyszłość. Porozmawiajcie, w jaki sposób można projekt kontynuować. Jakie działania chciałyby powtórzyć? Jakie tematy warto poruszyć na kolejnych spotkaniach z dyrekcją. Zapisuj wnioski z tej dyskusji, by potem przekazać je dyrekcji.

Jeszcze raz usiądźcie w kręgu. Poproś każdego ucznia, by powiedział o 2 pozytywnych rzeczach, jakich w trakcie realizacji projektu dowiedział się o koleżce/koleżance siedzącej po lewej ręce. Niech każdy uczeń po kolei wypowie się.

Zaproponuj zabawę: Dyplom

Każdy otrzymuje kartkę A4 i pisze w nagłówku „DYPLOM dla... (tu wpisuje swoje imię), ZA TO, ŻE...” (można też wcześniej je przygotować na komputerze).

Następnie podaje swój dyplom osobie obok, która kończy zdanie zawarte w nagłówku, i potem podaje znów dalej. W ten sposób każdy otrzyma dyplom ze swoimi pozytywnymi cechami, umiejętnościami.

Na koniec jeszcze raz podziękuj za współpracę i zaprosz do uczestniczenia w kolejnym projekcie.

Załącznik nr 1.**Co to znaczy dialog obywatelski?**

Dialog obywatelski to forma kontaktu między władzą państwową a obywatelami, ich organizacjami (np. stowarzyszeniami), polegająca na wzajemnym przekazywaniu sobie opinii, informacji czy ustaleń dotyczących celów, instrumentów i strategii wdrażania polityki publicznej. Nie należy go mylić z dialogiem społecznym, rozumianym jako komunikacja między władzami publicznymi, związkami zawodowymi i organizacjami pracodawców, dotycząca zbiorowych stosunków pracy (zbiorowego prawa pracy). Uczestnikami dialogu obywatelskiego – obok władz publicznych – są bowiem nie tylko tradycyjnie rozumiani partnerzy społeczni, ale także organizacje pozarządowe, działające na różnych płaszczyznach: społecznej, ekonomicznej, światopoglądowej, zawodowej lub terytorialnej. Z tego względu przedmiotem dialogu obywatelskiego nie są wyłącznie problemy związane z miejscem pracy (zakładu, branży, sektora gospodarki), ale wszelkie zagadnienia związane z miejscem grup obywateli w państwie i społeczeństwie.

Formą dialogu obywatelskiego są konsultacje, spotkania, debaty, badania opinii publicznej – a więc różne sposoby, dzięki którym przedstawiciele instytucji publicznych mogą usłyszeć opinie obywateli – adresatów swoich działań.

por. podstawowe pojęcia Trzeciego Sektora,
<http://www.pozYTEK.gov.pl/Organizacje.pozarządowe,376.html>

Załącznik nr 2.**Techniki badania opinii publicznej****Skrzynka zaufania**

W niektórych szkołach umieszczane są tzw. skrzynki zaufania, do których także anonimowo można wrzucać kartki z informacjami o problemach, ale też pytania czy sugestie dotyczące życia szkoły a skierowane do dyrekcji.

Celem istnienia skrzynki zaufania w szkole jest stworzenie metody na systematyczną komunikację uczniów z dyrekcją. Uczniom daje ona przestrzeń do swobodnej, anonimowej wypowiedzi na temat funkcjonowania szkoły, zasad, reguł w niej panujących. Dla nauczycieli i dyrekcji jest źródłem cennych informacji, których najprawdopodobniej w inny, bardziej jawny sposób nigdy by nie zdobyli. W konsekwencji sprawnie działający mechanizm komunikowania się dorosłych z młodzieżą, w postaci tej skrzynki, daje szansę na uczestnictwo uczniów w życiu szkoły.

Zasady, o których trzeba pamiętać, tworząc sposób dialogu uczniów z dyrekcją w postaci skrzynki zaufania to:

- akcja informacyjna wśród uczniów dotycząca powstania skrzynki zaufania

- oficjalne rozpoczęcie działania skrzynki zaufania
- poinformowanie uczniów o zasadach funkcjonowania skrzynki, tj. jak często będą wyjmowane i analizowane treści w niej się znajdujące, w jaki sposób i w jakim czasie dyrekcja będzie ustosunkowywała się do uzyskanych informacji
- systematyczna reakcja dyrekcji i nauczycieli na uzyskane komunikaty od uczniów

Najczęściej skrzynka ta jest sposobem na artykułowanie kwestii trudnych, problemowych. Jeśli jakieś kwestie, tematy powtarzają się wśród zebranych informacji, wiadomo, że problem jest poważny, dotyczy całej szkoły, konieczna będzie interwencja samorządu uczniowskiego. Gdy już wiadomo, z jakimi problemami mamy do czynienia, kluczowe jest zaproponowanie ich rozwiązań. Pomysły środków zaradczych powinny być jak najbardziej realne, możliwe do zastosowania oraz powinny spotykać się z aprobatą zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Dlatego warto jest poddać pomysły na rozwiązanie pod dyskusję, tak by pozwolić sobie na zwrócenie uwagi na ich słabe strony oraz możliwe zagrożenia. Przedyskutowanie proponowanych rozwiązań sprawi również, że uczniowie będą rozumieli, dlaczego pewne środki zostaną zastosowane, w jaki sposób będą wcielane w życie. Nie będą wtedy czuli się zaskoczeni. Najlepiej zorganizować otwarte spotkanie, podczas którego zaprezentowana zostanie propozycja rozwiązania problemu.

Ankieta

Ankieta jest narzędziem badań ilościowych. Celem jej zastosowania jest weryfikacja wiedzy badacza na temat opinii wśród członków grupy. Ważne jest, by pamiętać o weryfikacji – ankieta jest narzędziem badawczym, które rzadko dostarcza badaczowi wiedzy nowej, zaskakującej, gdyż w swej istocie respondenci odpowiadają na pytania badacza, dotyczące zjawisk, które dostrzega on. Ankieta również nie jest narzędziem badania stanu faktycznego, ale zwykle opinii o nim – wiemy tyle, ile przekaże nad respondent, polegamy na jego wiedzy, postrzeganiu, na tym, co mu się wydaje. Stan faktyczny diagnozuje się poprzez obserwację zjawisk, badanie dokumentów itp.

Gdy będziemy na lekcjach rozdawać uczniom ankietę do samodzielnego wypełnienia, będziemy mieli do czynienia z ankietą audytoryjną.

Debata

Jednym z ważnych zadań osób zaangażowanych w prace na rzecz samorządu uczniowskiego może być **organizowanie debat**. Ich rolą jest umożliwienie ćwiczenia się uczniów w formułowaniu własnych opinii, wyrażaniu ich, wymienianiu poglądów oraz dochodzeniu do wspólnego

stanowiska. Debaty są okazją do wspólnego namysłu uczniów i nauczycieli nad najważniejszymi problemami szkoły i możliwymi ich rozwiązaniami. Debaty nie są dyskusją o abstrakcyjnych kwestiach (wolność, tolerancji itp.), ale mają dotyczyć konkretnych, ważnych kwestii w danej szkole.

Warunki dobrej debaty:

- **precyzyjnie sformułowany tematu** – dzięki temu unikamy rozmowy o wszystkim. Łatwiej wypracować wnioski z debaty. Ważne jest, by temat związany był z życiem szkoły, tak by uczniowie czuli się kompetentni. Temat związany ze szkołą będzie bliski uczniom, co zwiększy ich motywację do uczestniczenia w dyskusji i proponowania rozwiązań kwestii problemowych.
 - **do udziału w debacie warto zaprosić wszystkich uczniów i nauczycieli** – dzięki temu obie strony poznają swoje opinie, punkt widzenia. Często jest to okazją do weryfikacji nieprawdziwych wyobrażeń na temat obu stron. Obecność zarówno uczniów, jak i nauczycieli pozwala na wypracowywanie rozwiązań dla szkoły, które są akceptowane zarówno przez dzieci, jak i przez dorosłych.
 - **trzeba wyznaczyć osobę, która będzie prowadziła debatę.** Bardzo ważny jest moderador – osoba, która nie tylko będzie udzielała głosu, ale także czuwała nad rozwojem debaty, nad tym, by prowadzona była na temat i dążyła do wypracowania konkretnych wniosków.
 - konieczne jest **zakreślenie czasu dyskusji**
 - zarezerwowanie czasu na **wypracowanie rekomendacji**, czyli propozycji, jak zmienić niekorzystną sytuację istniejącą w szkole czy w jaki sposób realizować pomysły. Konkretnie rekomendacje kończą debatę i pozostawiają jej uczestników z poczuciem, że wypracowali wnioski. Dzięki temu dyskusja nie stanie się jedynie okazją do narzekania.
 - po zakończeniu dyskusji warto przygotować **sprawozdanie** z niej albo po prostu notatkę zawierającą najważniejsze argumenty oraz propozycje rozwiązań danej kwestii. Taki dokument nadaje się do przekazania go dyrekcji szkoły. Dzięki temu opinia uczniów będzie wyraźnie słyszalna i odnotowana w dokumentacji szkoły.
 - ważne jest, by za każdym razem **naagłośnić debatę** odpowiednio wcześniej, tak by chętni mogli sobie temat przemyśleć, przygotować argumenty i swoje wystąpienie.
- Przykładowy plan debaty:
1. Wprowadzenie do dyskusji zawierającej opis obecnego stanu realizacji, np. liczba sprawdzianów w tygodniu.
 2. Odpowiedź przedstawiciela SU i nauczyciela na tezy zawarte we wprowadzeniu do dyskusji.
 3. Dyskusja uczestników – diagnoza stanu obecnego.
 4. Dyskusja uczestników – rekomendacje dla zmian.
 5. Odpowiedź przedstawiciela nauczycieli, dyrekcji na propozycje działań, zmian, postulaty dzieci.
 6. Podsumowanie debaty, powtórzenie rekomendacji wypracowanych przez uczniów.
 7. Upublicznienie tych rekomendacji, np. w gazecie szkolnej.

Przykładowe tematy debat:

- Pomysły na upiększenie terenu wokół szkoły.
- Jakie produkty chcielibyście znaleźć w sklepiku? Jak uczniowie klas starszych mogą pomagać młodszym?
- Przestrzeganie praw ucznia.

Załącznik nr 3.

Wskazówki dla dyrektora nt. spotkań z dziećmi

Szanowna Pani Dyrektor/Szanowny Panie Dyrektorze!

Celem projektu „Dialog obywatelski w szkole” jest umożliwienie systematycznej wymiany opinii, uwag, informacji na temat tego, co dzieje się w szkole pomiędzy Panią/Panem a dziećmi. Innymi słowy zachęcamy do prowadzenia szkolnego dialogu obywatelskiego. Uczniowie mają być partnerami Państwa w rozmowie o szkole – traktujemy ich jako ekspertów w kwestiach dotyczących dzieci w waszej placówce.

Dzieci na każde spotkanie będą przychodziły przygotowane, ze spisаныmi kwestiami, które chcą poruszyć, będą również miały spisane pytania, które chcą postawić. Przed każdym spotkaniem z dziećmi nauczyciel prowadzący projekt przekazuje informacje dotyczące tematów, które dzieci chcą poruszyć.

Spotkania te powinny być okazją do rozmowy i wymiany informacji. Zatem ważne jest także byście Państwo wykorzystali je do zadawania uczniom pytań o ich problemy, pomysły na szkołę. Spotkania te mogą być świetną okazją, by w miłej atmosferze skonsultować z dziećmi różnego rodzaju decyzje, jakie zamierzacie podjąć, a dotycząca dzieci i szkoły. Wykorzystajcie pomysły dzieci – wiele rozwiązań skonsultowanych z dziećmi będzie cieszyło się ich większą akceptacją, a co za tym idzie gotowością do podporządkowania się nim. Decyzje, które są konsultowane w wielu szkołach to m.in.:

- Harmonogram imprez szkolnych
- Treść zajęć pozalekcyjnych
- Opiniowanie pracy nauczycieli
- Decyzja o usunięciu uczniów ze szkoły
- Formy wynagradzania uczniów
- Wystrój wnętrza szkoły

- Rodzaj kar, konsekwencji w stosunku dla uczniów
- Zmiany w WSO
- Organizacja imprez szkolnych (jak uczniowie sobie to wyobrażają?)
- Regulaminy (np. wycieczek szkolnych).

Systematyczne spotkania, których celem jest po prostu rozmowa, sprzyjają wzajemnemu poznaniu, zrozumieniu punktu widzenia obu stron oraz budowaniu zaufania. Spotkania takie mogą świetnie służyć rozmowie o trudnych kwestiach, problemach, z jakimi spotykają się uczniowie. Dzięki zaufaniu, dzieci będą dzielić się informacjami, co może w wielu przypadkach zapobiegać rozwojowi sytuacji kryzysowych w szkole.

Dzieci będą przejęte spotkaniem z Państwem, gdyż występują w nowej roli – mają być Państwa partnerem w rozmowie o szkole. Mogą być skrupowane i nieśmiałe. Dlatego ważne jest, by Państwo serdecznie je witali, zachęcali do wypowiedzi, czyli zapraszali do rozmowy. Pozwólcie uczniom dzielić się z Wami krytycznymi uwagami o szkole. Zyskacie dzięki temu ważne informacje o potencjalnych trudnościach w funkcjonowaniu szkoły, którym można zaradzić.

Serdecznie życzymy Państwu ciekawych, inspirujących rozmów z dziećmi! Mamy nadzieję, że spotkania zainicjowane tym projektem staną się szkolnym zwyczajem.

Załącznik nr 4.

Przykładowe pytania ankietowe

Pytanie 1. Czy uważasz, że przerwy są za krótkie? Wybierz jedną odpowiedź.

Zdecydowanie tak

Raczej tak

Raczej nie

Zdecydowanie nie

Trudno powiedzieć

Pytanie 2. Jak długo powinny według Ciebie trwać zwykłe przerwy? Wybierz jedną odpowiedź.

3 minuty

5 minut

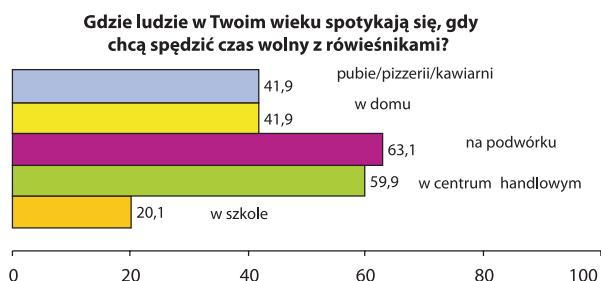
7 minut

10 minut

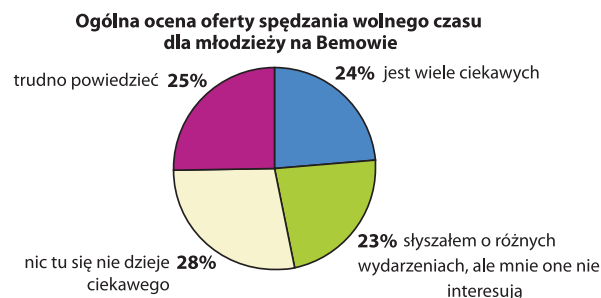
Załącznik nr 5. Przykłady wykresów

[uwaga wartości na wykresach można podawać jako procenty lub liczby występowania, np. 5% osób odpowiedziało albo 10 osób odpowiedziało]

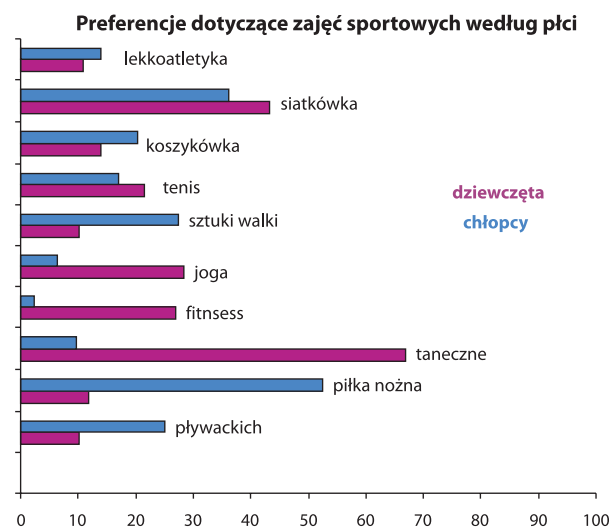
Wykres nr 1: Procenty wskazań w odpowiedzi na pytanie „Gdzie ludzie w Twoim wieku spotykają się, gdy chcą spędzić wolny czas z rówieśnikami?”. Można było wskazać do trzech odpowiedzi. Procenty nie sumują się do 100.

Wykres nr 2: Procentowe odpowiedzi na pytanie „Jak ogólnie oceniasz ofertę spędzania wolnego czasu dla młodzieży na Bemowie?”. Procenty sumują się.

Wykres nr 3: Procenty wskazań w odpowiedzi na pytanie: „W jakich sportowych zajęciach pozalekcyjnych chciał(a)byś uczestniczyć?”. Można było wskazać do trzech odpowiedzi. Procenty nie sumują się do 100.

Autorka jest prezeską zarządu Fundacji *Civis Polonus*